

SPINOZA

Brieven over het kwaad

De correspondentie tussen Spinoza
en Van Blijenbergh

HERTAALD EN INGELEID DOOR
MIRIAM VAN REIJEN

WERELDBIBLIOTHEEK · AMSTERDAM

Omslagontwerp Bureau Beck
Vormgeving binnenwerk Joost van de Woestijne

© 2012 Miriam van Reijen
© 'Een muis is geen mens' Martin Schouten

Uitgeverij Wereldbibliotheek bv
Spuistraat 283 · 1012 VR Amsterdam

www.wereldbibliotheek.nl

ISBN 978 90 284 2488 3

Brief 19. *B.d.S. aan de zeer geleerde en zeer wijze heer
Willem van Blijenbergh*⁶⁷

Mijn heer, en zeer aangename vriend,⁶⁸

[1] Uw brief van 12 december, die was bijgesloten bij een andere brief van 21 december, heb ik pas op 26 december, toen ik in Schiedam was, ontvangen.⁶⁹ Ik heb uit uw brief begrepen dat u een grote liefde voor de waarheid hebt, en dat alleen die het doel is van al uw genegenheid. Dat heeft mij, die ook niets anders beoogt dan de waarheid, ertoe gebracht om niet alleen uw verzoek volledig in te willigen om op de vragen die u nu stelt, en in het vervolg nog zal stellen, naar beste weten te antwoorden, maar ook om van mijn kant alles te doen wat ertoe kan leiden dat wij elkaar beter leren kennen en oprechte vrienden worden. Want van alle dingen die niet in mijn vermogen liggen, hecht ik het meeste waarde aan het genot om met personen die de waarheid oprecht beminnen vriendschap te sluiten. Want ik geloof dat wij niets ter wereld dat niet in onze macht is, zo veilig kunnen beminnen als zulke mensen.⁷⁰ De liefde die zij voor elkaar voelen, is immers gebaseerd op de liefde die ieder van hen heeft voor de kennis van de waarheid. En het is net zo onmogelijk om de liefde die zij voor elkaar voelen te laten bekoelen, als om de waarheid, wanneer men die eenmaal inziet, niet te omhelzen. Daarnaast is die liefde voor de waarheid de hoogste en de meest aangename liefde die men kan hebben voor zaken die buiten onze macht liggen, want geen andere zaak dan de waarheid kan verschillende opvattingen en gevoelens geheel en al verenigen. Ik heb het dan nog niet eens over de belangrijke en nuttige zaken die eruit kunnen volgen, omdat ik u niet nog langer wil ophouden met zaken die u ongetwijfeld zelf ook wel weet. Dat ik dit toch even gedaan heb, was om des te beter te laten merken hoe prettig het voor mij is, en in de toekomst nog zal zijn, om de gelegenheid te hebben u ergens mee van dienst te zijn. En om die gelegenheid terstond te benutten zal ik beginnen met het bespreken van uw probleem, dat hierop neerkomt, namelijk dat zowel uit gods voorzienigheid, die zich

niet onderscheidt van zijn wil, als ook uit gods medewerking aan en zijn voortdurende herschepping van de dingen duidelijk lijkt te volgen, dat er ofwel geen zonde en geen kwaad bestaan, ofwel dat god die zonde en dat kwaad doet.⁷¹ U legt echter niet uit wat u onder kwaad verstaat. Maar uit uw voorbeeld van de bepaalde wil van Adam leid ik af dat u, zo lijkt het, de wil zelf kwaad vindt, voor zover men deze begrijpt als *op een zodanige manier bepaald te zijn, ofwel voor zover hij tegen gods verbod ingaat*.⁷² Mij lijkt het echter een grote ongerijmdheid – dat zou ik vinden als het zo was – om een van deze twee te accepteren. Enerzijds dat god dingen die tegen zijn wil waren, toch zelf zou veroorzaken, en anderzijds dat zaken goed zouden zijn, terwijl ze toch tegen gods wil waren. Wat mij betreft, ik kan niet accepteren *dat zonde en kwaad iets feitelijks zijn, en nog veel minder dat er iets zou zijn of zou gebeuren tegen gods wil. Integendeel, ik beweer niet alleen dat zonde niets feitelijks is, maar ook dat men niet anders dan oneigenlijk, dat wil zeggen menselijkerwijs gesproken, kan zeggen dat men tegen god zondigt, zoals men ook doet wanneer men zegt dat de mensen god vertoornen*.⁷³ Want wat het eerste betreft, weet men wel dat alles wat bestaat, op zich beschouwd, zonder vergelijking met enig ander ding, volmaaktheid impliceert, en dat die volmaaktheid zich altijd precies even ver in ieder ding uitstrekt als zijn wezen zelf. Want volmaaktheid betekent niets anders dan dat iets precies is wat zijn wezensaard is.⁷⁴ Neem bijvoorbeeld het besluit, dat wil zeggen die bepaalde wil van Adam om van de verboden vrucht te eten. Dat besluit ofwel die bepaalde wil is op zichzelf beschouwd precies even volmaakt als ze feitelijk is. Zo bekeken kan men inzien dat onvolmaaktheid in de dingen op zich beschouwd niet te begrijpen is, maar alleen wanneer men ze met andere zaken vergelijkt, die meer werkelijk zijn. Zo kan men in het besluit van Adam, op zichzelf beschouwd, zonder het met andere besluiten te vergelijken die volmakter zijn, of een volmaktere toestand weergeven, geen onvolmaaktheid vinden. Ja, men kan het besluit vergelijken met oneindig veel andere zaken die ten opzichte ervan juist veel onvolmakter zijn, zoals stenen, blokken hout enz. Dit zal iedereen toegeven, want al diezelfde dingen die men bij mensen verfoeit en met afkeer bekijkt, ziet men bij dieren met verwondering

en met plezier aan. Zaken als bijvoorbeeld oorlog bij de bijen en jaloezie bij de duiven, die men bij mensen afkeurt, vinden we niettemin bij de dieren eerder een reden om ze als volmaakter te beschouwen. Als dit zo is, *dan volgt daaruit duidelijk dat zonden, omdat ze niets anders betekenen dan onvolmaaktheid of een tekortkoming, niet in iets kunnen bestaan dat feitelijk iets is*. En het besluit van Adam, of het uitvoeren daarvan, is iets.